

LA CONSTRUCCIÓ DEL CONEIXEMENT

Per: CÈLIA PUCHOL

Potser pretenc massa, o potser no. El fet és que al llarg d'aquestes línies, no sé si amb èxit, provaré de respondre una qüestió que és més o menys implícita en cada mot, en cada frase: *És el coneixement una construcció?*

En principi la resposta serà evidentment afirmativa, però com passa sovint, d'una banda el que respondré no abastarà tota la qüestió, tota resposta serà minsa. D'altra banda, amb ella també em ficaré en altres qüestions que hi estan inexorablement relacionades. Potser amb açò vull abastar massa i, en acabar, voldré haver dit el que he escrit, però no hauré escrit tot el que vull dir. Ara, però, no entraré en açò perquè no és l'objectiu que m'he fixat. Totes aquestes inquietuds restaran per qui "aguante" la lectura d'aquest pretencions article (per anomenar-lo d'alguna manera, no sé si correctament).

La intenció, doncs, és aquesta: posar entre parèntesi "El coneixement" i veure que el discurs i relats científics no són més que això, narracions, contes, és a dir, **construccions**. Prova d'açò són les metàfores que hom construeix i empra en una explicació, justificació, demostració, etc. amb pretencions científiques.

Així doncs, ara, provaré d'estar a l'alçada dels objectius que m'he fixat, aleshores... comencem.

Per *de-construir* (desmuntar, desemascarar) tota metàfora, estareu d'acord amb mi, que el més sensat és deixar el full en blanc, no dir res. En el moment que escrivim un mot o pronunciem una paraula, un gest, ja fem metàfora. Açò li ho devem a Nietzsche¹. Però com que l'ànim d'aquest text és el desemmascarament, la *de-construcció*, si més no, he d'escriure quelcom, he d'emprar metàfores. Però, en què consisteix aquesta *de-construcció*? Doncs, bàsicament és el reconeixement de l'existència d'aquestes metàfores, i.e., de creences que es troben a la base dels nostres raonaments, de la nostra vida quotidiana, fins i tot de la ciència.

El fet de reconèixer que les coses són així, que hi ha una ideologia, un imaginari que sura sobre els nostres raonaments, tot i determinar-los, ja és reconèixer molt. Suposa qüestionar l'estatus privilegiat que atorguem a la ciència, la seua pretenció d'objectivitat. Un element de valoració social i d'importància bàsica per la construcció de la identitat, que es desenvolupa en contextos socials concrets on les diferències de classe, els sistemes de gènere, les divisions racials, si més no, estructuren el que és el treball. Les desigualtats que hi trobem entre homes i dones ens remetent a un problema més gros, el de la diferència. Així, ens trobem en un context en què diferència és sinònim de desigualtat, aleshores les diferències entre persones tenen connotacions negatives.

Però gràcies a l'antropologia podem arribar a un relativisme que no anomenaria crític, és a dir, tenim la constatació que no hi ha uns valors absoluts ni universals. Açò ens permet la nostra tasca deconstructora de categories que ens vénen com donades. Així doncs, tant les categories de gènere com les sexuals són conformades culturalment, són construccions culturals. Per tant, sabent açò, hem de rebutjar de forma crítica el fet d'equiparar el masculí a l'universal.

L'antropologia ha mostrat que en totes les societats hi ha divisions entre sexes, als quals hom els atribueix com a naturals unes determinades conductes. Hom ha constatat que en algunes societats els homes fan activitats que en d'altres hom assigna a les dones. Ací veiem la importància, bàsica, de les components culturals en la construcció del que cada societat entén per masculí i femení. D'ací, d'aquesta oposició asimètrica entre els sexes vénen les dicotomies natura/cultura i privat/públic, que són el fil conductor de quasi tots els discursos científics d'Occident.

La natura és considerada inferior a la cultura, perquè hi és sotmesa. Així doncs, com que les dones són associades immediatament a la natura, són clarament inferiors als homes, perquè d'ells són pròpies les activitats culturals, més allunyades de la natura, i.e., més perfectes, superiors. L'home, així, domina la natura i, aleshores, naturalment domina les dones. Però, a més, fa activitats que sobrepassen l'àmbit domèstic propi de la

dona.

Aquestes dicotomies, però, no poden ser aplicades a totes les cultures, perquè, cada societat entén per *homo* i per *dona* coses diferents. La divisió sexual del treball és universal, però és específica la forma que adopta en cada societat; hi ha una forta variabilitat cultural. Així doncs, les relacions i divisions socials existents determinen les formes de repartir el treball.

Tornem ara a les categories home i dona, que són acceptades i assumides com quelcom donat, natural. És una naturalització, però, que duu implícita una jerarquia de persones en funció de les seues diferències, unes diferències que ara són desigualtats incommensurables. Açò ocorre perquè el nostre sistema social és jerarquitzat i en ell juga un paper determinant la desigualtat.

A més, els models de representació sobre gènere i treball estan construïts per les nocions i símbols sobre les diferències entre homes i dones que hom expressa mitjançant *metàfores*. Aquestes interpreten l'ordre social, ordenen i parlen sobre la vida, tot jerarquitzant i donant importància a uns elements, per desvaloritzar-ne d'altres.

Un exemple d'aquestes metàfores són l'equiparació de "l'esperma amb la sang menstrual". La diferència entre ambdues substàncies legitima la diferència social entre homes i dones. Les dones, per tant, queden reduïdes als seus ovaris, a la seua menstruació; en definitiva, a la reproducció.

Una altra metàfora és l'oposició dintre/fora; la casa, la vida familiar, són percebudes com el món de les dones; el carrer, les relacions socials, s'entenen com de domini masculí. Aquesta metàfora expressa la divisió sexual del treball i els rols socials. Aquests rols socials no són més que les divisions i l'estratificació social en què vivim i que trobem en les activitats que realitzem. Aquesta divisió, però, no ve marcada per una unió de factors disposats en base a una causalitat lineal: hi ha una *transversalitat*. A les divisions de classe hem d'afegir altres categories i variables, com el gènere, l'edat, la posició geogràfica, l'ètnia, etc. que travessen i fragmenten les classes. Amés, tot açò ve marcat per un imaginari immanent, per uns valors que hom transmet mitjançant el procés de *socialització*, que té com a objectiu la **reproducció** de les divisions socials, que, no oblidem, alhora no són més que construccions socials. El màxim exponent d'açò és la família nuclear monògama: la unitat reproductiva ideològica i material-bàsica de la nostra societat on trobem una clara separació entre els rols d'home i dones, que configuren el sistema patriarcal:

M O D E L	
ESFERA PÚBLICA	Masculí
ESFERA PRIVADA	Femení / masculí

És, si més no, curiós i colpidor, com veiem cada dia a casa nostra, que l'àmbit privat és propi d'homes i dones, mentre que el públic és exclusivament masculí. Aquesta divisió, però, no només pot explicar-la la suposada superioritat masculina, més aviat suposa tota una manera de viure i d'entendre la vida. Arribem així a un complex sistema transversal, format per la interconnexió dels diversos subsistemes socials, i travessat, de nou transversalment pel subsistema format per les dones. Açò remet ineludiblement a una complexitat on un munt de categories, variables, etc. tenen entrada i que, per això mateix, també denoten la importància dels factors socials i/o culturals en l'elaboració de tot discurs, en aquest cas, antropològic i àdhuc científic. D'aquesta manera podem constatar el caràcter artificial dels nostres coneixements, açò és, la ciència és una construcció occidental feta, concretament, per homes, blancs, de classe social elevada, etc.

1. Nietzsche: "Sobre veritat, mentida en sentit extramoral".